

SONUÇLARI AÇISINDAN 3 TEMMUZ ŞİKE OLAYI

¹Mert Kerem ZELYURT^{ABCDE}

A Çalışma Deseni (Study Design)

B Verilerin Toplanması (Data Collection)

C Veri Analizi (Statistical Analysis)

D Makalenin Hazırlanması (Manuscript Preparation)

E Maddi İmkanların Sağlanması (Funds Collection)

Özet: Bu çalışmada 3 Temmuz 2011 tarihinde Türk futbolunda büyük yankı uyandıran Şike Operasyonunun toplumsal, ekonomik ve siyasal sonuçlarını ortaya koymak amaçlanmaktadır. 3 Temmuz 2011 tarihinde Türk futboluna yönelik bir adli operasyon yapıldı. Birçok futbol maçında şike ve teşvik primi olduğu iddiasıyla birçok yönetici, futbolcu, antrenör ve menajer tutuklandı. Şike operasyonu medyadaki yansımalarıyla, özellikle Fenerbahçe ve başkanı üzerinde yoğunlaşıyordu. Operasyonun başlangıcında bir kısım medyada bu operasyon "Temiz Futbol" retoriğiyle değerlendirildi. Temiz futbol, birçok konuda dillendirilen "Yeni Türkiye" söyleminin de bir gerekliliği idi. Aynı yıl Fenerbahçe kulübü Şampiyonlar Ligi'ne gitmekten men edildi. Olay UEFA, CAS ve İsviçre Federal Mahkemeleri'ne yansiyarak, çözümü uluslararası kuruluşlarda aranır düzeye geldi. Operasyonun Fenerbahçe başta olmak üzere kulüplere zarar vermesi, lig maçlarını yayınlayan şifreli kanalın yayın gelirlerinin düşmesine neden oldu. Olayın kulüp, yayıncı ve sponsorları kapsayan futbol kapitalizmine dair gelirleri daha fazla düşürmemesi için Play Off uygulamasına gidildi. Olayın bir diğer önemli sonucu ise Fenerbahçe taraftarlarının operasyon sonrası ve davalar sürecindeki eylemleri oldu. Bu eylemler, futbolun, günümüzde yükselen toplumsal kimliklerden biri olduğunu Türkiye'ye özgü bir şekilde gösterdi. 3 Temmuz sonrası sporda şikeye dair cezaların alt ve üst sınırlarında indirime gidilmesi iktidar partisi içinde görüş ayrılıklarına neden oldu. Olayın sonuçlarından biri de futbol ve Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ) ilişkisinin kamuoyunda gündeme gelmesiydi. 3 Temmuz süreci bu bağlamda yeni bir davayla devam etmeye başladı. Yeni dava, günümüzde devam eden "Şike Kumpası" davasıdır. Yeni davanın baş sanığıysa Fethullah Gülen'dir. Şike olayı toplumsal, siyasal ve ekonomik süreçlerle eklenerek günümüze yansıyan sonuçlarıyla yakın dönem Türkiye tarihindeki yerini korumaya devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Futbol, Şike, 3 Temmuz, Paralel Devlet Yapılanması.

CONSIDERING MATCH FIXING EVENT ON JULY 3 IN TERMS OF ITS OUTCOMES

Abstract: *In this study, it was aimed to reveal the social, economic and political consequences of the operation against match-fixing incidence on July 3, 2011, which created reactions in Turkish football. A legal operation was carried out against Turkish football on July 3, 2011. A lot of administrators, footballers, coaches and managers were arrested with the claim of involving match-fixing and incentive premiums in various football competitions. The news on match-fixing event mostly focused particularly on Fenerbahçe FC and its' president on the media. At the beginning of the operation, certain parts of the media reported the operation with the title "Clean Football". Clean football was also a necessity for the expression "New Turkey" which has been uttered within many subjects. In the same year, Fenerbahçe FC was disqualified from joining the UEFA Champions League. The incident was brought to UEFA, the CAS, and the Swiss Federal Courts and became an event which was to be solved at an international level. The operation caused losses in the broadcasting incomes of the encrypted channel bearing the broadcast rights and caused damage on the football clubs, particularly on Fenerbahçe FC. Play Off application was put into practice in order to prevent more losses on football capitalism including the clubs, broadcasting channel and the sponsors. Another important outcome of the incidence was the protests of Fenerbahçe fans after the operation held by the police forces and during the trial process. These protests indicated in a peculiar way to Turkey that football is one of the recent rising social identities. The remission in the upper and lower limits of the penalties relating match fixing in sports after July 3 caused some disagreements among the members of the party in power. One of the consequences of the event was that the relationship between football and parallel state structure (FETO) came to the public. Within this context, the Period restarted with a new case. The new case is the one which is still on the trial with the name "match-fixing conspiracy". The main defendant in this new case is Fethullah Gülen. The match-fixing event continues to be preserved in the recent history of Turkey with its results affecting the present day by being articulated with social, political and economic processes.*

Key Words: *Football, Match fixing, July 3, Parallel State Structure*

SUMMARY

In this study, it was aimed to reveal the social, economic and political consequences of the operation against match-fixing incidence on July 3, 2011, which created reactions in Turkish football. The period which is called "The July 3 Period" presents an interesting example together with the match fixing event that indicates the recent circumstances being experienced in Turkey. The conditions and the consequences relating the Period are set forth in the study and the facts observed throughout the Period are being tried to be portrayed.

As a result of the operations in 15 different cities carried out by police forces, 49 people including footballers, managers, administrators, coaches from several football clubs were taken into custody on July 3, 2011, for allegedly rigging the games. Especially Aziz Yıldırım and the football club Fenerbahçe became prominent in the media relating the event in which many celebrities who had been taken into custody were brought into court and were arrested consequently. From the very first days of the incidence, some journalists and columnists apparently were making statements against Fenerbahçe despite the confidentiality of the investigation and in spite of the fact that the case had not yet started. Some of the newspapers printed on July 4 reported news using the statements such as "Deep Cleaning", "Clean-league", "The Prosecutor Score a Brilliant Goal" or "Ergenekon File in Football".

The case, first hearing of which started on February 14, 2012, was concluded within a year on July 2. 48 defendants out of 93 were found guilty and Aziz Yıldırım was sentenced to 6 years and 3 months of imprisonment. Fenerbahçe FC was outlawed from joining the European Cup Games for 3 years by UEFA. However, on July 15, 2013, The UEFA Arbitration Committee abated the penalty to 2 years and approved the 1-year penalty of Beşiktaş FC. On the approval of the disqualification penalty by the International Court of Arbitration for Sport (CAS) Fenerbahçe FC litigated to the Swiss Federal Court. The request for the stay of execution of the disqualification penalty from the European Cup Games was dismissed on the grounds that UEFA accepts to pay compensation in the event of a decision in favor of Fenerbahçe FC. On the motion for new trial of the defendants by the new prosecutor of the case, an update occurred within the Period. On January 13, 2015, the re-trial process started. During this period, Trabzonspor FC appealed for the re-trial and claimed UEFA to force

Turkish Football Federation (TFF) hand the championship cup for the season 2010-2011 to Trabzonspor. Following the new trial period which was concluded with the acquittal of Aziz Yıldırım and the rest of the administrators of Fenerbahçe FC, a claim for compensation by the club, which had been disqualified from European Cup Games, from both TFF and UEFA came to the fore. TFF and UEFA were held responsible for the financial losses and disqualification.

It was experienced that the "July 3 Period/Event" had caused disqualification of a football club from European Cup Games, financial losses, the possibility of declining social reputation, the increase of social polarization among the big clubs that had been subjected to match-fixing and degradation of leisure time tastes as a result of intervention in football. The results were so serious that the predictions that everyday life and football associations might change following the match-fixing event forced the Federation and broadcasting organizations design alternative league practices such as play-off. It was suggested that Turkish football shall be adversely affected in many ways after the match-fixing operation. The decrease in broadcasting incomes due to the event resulted in a new organizational decision on the league among the clubs, the TFF and the encrypted channel bearing the broadcast rights. According to this decision, the teams remaining in the top 4 at the end of the season (big clubs) shall play among themselves (Playoff) and the champion shall be determined thereafter and through this practice, the number of viewers and rating shall increase. This application was a measure to increase the credibility and competition of the league and to raise the falling monetary income as well. In other words, the market economy of football required such measures.

One of the most important consequences of the match-fixing event is supporter actions. Organizing collective protest actions by a group of supporters on the grounds that a football club had been victimized, revealed that football originated identities recently have more meaning than football affection. Although it was seen that certain groups of supporters exhibited sensitivity to social events and civil society practices before the match fixing event, there had been no such long-time and disciplined supporter movement. The fan groups were organized and were present at the cases against Aziz Yıldırım and the other administrators of the club; they walked out and produced opposing slogans resembling a political movement. As understood from the slogans such as "the community shall not cope with Fenerbahçe"; "we are here to butt plug the tapes" etc. the gülen community, which is a religion centered one, was held responsible for the operation. The prominent image in the protests was that a group of supporters and a religion centered community, which was asserted to have power in judicial institutions and in bureaucracy, confronted. It is deemed sociologically meaningful when the fans of a football club involve in protests for the sake of their clubs even though they are not obliged to do so or they do not derive any financial or social class benefits. The fact that a symbolic field of figurative content with metaphorical similarities of life aroused a kind of protest movement has shown that being a football club fan is one of the leading social identities of our time. These protests showed the "Anti-Politics" dimensions of football supporters.

A need for a law amendment came to the fore with the penalties given to the footballers, club administrators and Aziz Yıldırım, in particular, as a result of the match-fixing operation. The Act 6222 on the Prevention of Violence and Irregularity in Sports, which had been enacted recently, used to include severe penalties for offenses that would affect the outcome of the competition such as match-fixing and incentive premium. The new regulation no 6259, which includes amendments on afore mentioned Act, brings quite light upper and lower limits when compared with the former ones. Such kind of a regulation during the match-fixing investigation caused public debate about the law.

Another situation that became the main topic of the debates with the match fixing event was the picture bringing for the relationship between the parallel state structure (PDY) and football. Fethullahist terrorist organization (FETO), which is an illegal structure in connection with football as well, or parallel structure, in other words, portrays a quite recent fact when the outcomes considered. However, the relationship established between football and the structure far before it had been named as FETO/PDY is striking so much so that, the structure, like in many institutions, intends to maintain its goals through "imams", who are assigned with responsibilities. It has been observed that the perception shaped within the context of match-fixing event began to evolve in an opposite direction

by the year 2016. After the July 15 coup attempt even the columnists using the statement "Ergenekon File in Football" at the very beginning of the period July 3, confessed that the event was operated by Fethullah Gülen individually with the purpose of defaming Aziz Yıldırım. The match-fixing case is still on the trial with a new understanding of "match fixing conspiracy".

The 3 July period keeps its importance with its influences even today. It seems that the Period during which solutions had been searched at the level of international organizations; which had caused political disagreements besides sports by being subjected to law amendments, has taken its place in the recent history of Turkey with its social, political and economic consequences rather than sports aspects.

Keywords: Football, Match fixing, July 3, Parallel State Structure.

1.GİRİŞ

Türkiye’de “3 Temmuz Süreci” olarak başlayan Şike davasına yönelik olaylar silsilesi günümüzde başka bir boyut alarak gündemde yer almaya devam etmektedir. Bilindiği gibi Türkiye, siyasi gündemi çok hızlı değişen kendine has bir ülkedir. Türkiye’de iktisadi meselelerden çok bir üst yapı kurumu olan siyaset kurumu gündemin temel belirleyicisi olmaktadır. İktisattan çok üst yapı unsurlarına ait tartışmaların gündemin ana maddesi haline geldiği bir süreçte “Spor” olgusu da bir toplumsal kurum, ya da bir üst yapı kurumu olarak bu tartışmaların dışında kalamamaktadır. Türkiye’nin spor tarihinde modern sporun kuruluşundan bu yana sıklıkla yapılan kurumsal değişikliklerin, günümüzde futbol aracılığıyla popüler boyutta devam ettiği görülmektedir. Türkiye’de son 5 yılın neredeyse en önemli ve sansasyonel spor olayı olan şike meselesinin de ülkenin siyasi gündemine koşut biçimde geliştiği görülmektedir. Eski Cumhurbaşkanı Suleyman Demirel’in deyişiyle 24 saatin çok uzun süre olduğu bir ülkede meydana gelen toplumsal ve siyasal meselelere karşı paradigma geliştirmenin kolay olmadığı da ortadadır. Buna binaen “3 Temmuz Süreci” olarak tarihteki yerini almış Şike olayı da yine hızlı değişimlerin sonucu olan konjonktürel zeminde, tarihsel/sosyolojik bir perspektifle geriye bakarak irdelenmeyi hak etmektedir.

3 Temmuz 2011’de futbolda var olduğu varsayılan şike olayı ve 3 Temmuz Süreci’ne şu an ki perspektifle bakıldığında, o dönem kamuoyuna yansıma biçimlerinden çok farklı bir görüntüyü sergilediği görülmekte. Öyle ki başladığı dönemde Şike davası, 2000’li yılların ortasından sonra başlayan Ergenekon, Balyoz vs.. ünlü davalar silsilesiyle devam eden sürece eklenerek bu zincire dahil oldu. Bugünse şike olayı kamuoyunda, 17/25 Aralık ve 15 Temmuz darbe girişimini yapan yasadışı FETÖ¹ örgütünün özellikle Fenerbahçe’ye kurduğu bir kumpas olarak değerlendirilmektedir. Bu örgütün dış destekli bir silahlı darbe girişiminde bulunduğu (Başbuğ, 2016), hatta yine dış destekli yasadışı bir gizli devlet yapılanması olan “Gladyo”yu temsil ettiği vurgulanmaktadır (Perinçek, 2016).

Başlangıçta kamuoyunda, futbolda şikeyi temizlemek amacıyla yapıldığı algısı yansıtılan bu sürecin şu anki durumu Aralık 2016’da tamamlanan “Şike Kumpası İddianamesi” olarak adlandırılan yeni yargılama sürecinin başlamasıyla

¹ Paralel Devlet Yapılanması metin içerisinde anlam bütünlüğünü bozmayacak şekilde kimi zaman FETÖ, örgüt veya cemaat şeklinde kullanılmıştır.

resmedilmektedir. Geline bu nokta, 3 Temmuz'daki başlangıçla taban tabana zıt bir görüntüdür. Öyle ki yakın geçmişte eğitim, siyaset, medya, sağlık, ekonomi vs. toplumsal kurumların içinde güçlendiği gözlenen bu yapının kamu bürokrasisinin önemli noktalarına ve Türk Ordusunun komuta kademelerine de sızdığı, son olarak gerek imaj parlatma gerekse siyasi amaçlarla kitleleri etkileme bağlamında önemli bir aygıt olan futbola da el atmak istediği görülmektedir. İlgili ağır ceza mahkemesine gönderilen İddianamede 1 numaralı şüpheli olan FETÖ yapılanmasının lideri Fethullah Gülen'in, emrindeki kişilere futbolun kitleleri etkileme gücünü vurgulayıp futbol camiasına girme talimatı verdiği, kapatılan Zaman gazetesinde Fenerbahçe başkanı Aziz Yıldırım'la ilgili kumpas planları yapıldığı ve bu kumpasla kulüpleri ele geçirerek maddi kazanç sağlama amacının güdüldüğü ileri sürülmektedir (<http://www.hurriyet.com.tr>). Burada Türk futbolunda şike olgusunun varlığına dayalı tartışmalar bir yana, yasadışı bir yapılanmanın futbola yaptığı müdahale göze çarpmaktadır. 3 Temmuz'la başlayan sürecin kulüpler ve taraftarlar açısından sosyal ve ekonomik sonuçları olduğu görüldü. Futbol taraftarları kulüplerine haksızca bir müdahale yapıldığı algısıyla düzenli protestolara katılırken, kulüplerin şifreli kanal yayınlarına dair gelirlerinin düşmesi sonrası lig organizasyonunda yeni düzenlemeler yapıldığı, Fenerbahçe Spor Kulübü'nün uluslararası bir spor kuruluşu olan UEFA ve Türkiye Futbol Federasyonu'yla yaşadığı anlaşmazlıklar göze çarptı.

Şike olayı ve 3 Temmuz süreci de Türkiye'nin yakın dönem koşullarının futboldaki projeksiyonudur. Bu çalışmada da 3 Temmuz sürecinin sosyal, siyasi ve ekonomik etkileri analiz edilecektir. İlgili sürece dair koşullar, değişimler ve sonuçlar ortaya koyularak 3 Temmuz sürecinin etrafında ortaya çıktığı gözlenen olgular resmedilmeye çalışılmaktadır.

2. 3 TEMMUZ ŞİKE OPERASYONU: "TEMİZ FUTBOL" RETORİĞİ

Şike, kısaca müsabaka sonucunu etkileme ve yönlendirme amacıyla yapılan organizasyondur. Yapılan şike sonucunda haksız ve yasadışı yollarla bu organizasyonda yer alan yönetici, futbolcu, antrenörler, hakem ve diğer görevli simsarlar maddi kazanım ve rant sağlar. Şike faaliyetlerinin gerisindeki önemli fotoğraf ise futbol vasıtasıyla kendine yer bulan bahis mafyalarının arka planda yönettiği kayıt dışı paralar olmaktadır. Şike, bu yönüyle sadece 2 takımın ya da birkaç takımın yaptığı aldatmalı ya da danışıklı müsabakalarla anlatılamayan arkasında dünya yeraltı bahis organizasyonlarına uzanan yasadışı olaylar yelpazesini anlatmaktadır. Günümüzde uygulanan hatır şikesi, teşvik primi ve bahis şikesi gibi aldatma türlerinin içinde en yaygın olanın bahis şikesi olduğu ifade edilmektedir (Kılıç, 2011). Bunun sebebiyse, bahis şikesinin organizasyon sürecinde ve şikenin sonucunda elde edilen kayıt dışı paralardan kazanım sağlayanlardır. Bahis şikesi organizasyonu başta futbolcuların ve diğer gerekli aktörlerin ikna edilerek bu plana dâhil edilmesi, bu aktörlerin gerekli çıkar vaatleriyle kendilerine verilen rolleri başarıyla oynamaları, şikenin sonucunda organizasyonda görev alan bütün kişilerin yüksek miktarda paralarla ihya edilmesi gibi süreçleri içermektedir.

Şikenin organizatörleri özellikle futbolcular ve hakemler için bir ikna aracı olarak kadın ticareti yapan organizasyonları da işin içine dâhil edebilmektedir.

Türkiye’de futbol liglerinde şikeye dair internette kısa bir araştırma yapacak olduğumuzda arama sonuçlarında birçok şike haberiyle karşılaşmaktayız. Şike yapıldığına dair haberler sadece profesyonel futbolla da sınırlı kalmamakta, amatör futbolda da görülmektedir. Yakın geçmişte şikeye dair en bilindik adli operasyon ise “Kelebek” operasyonudur. Bu operasyonla yeraltı dünyasıyla özdeşleştirilen bir takım kişilerin süper lig maçlarında şike organizasyonları yaptığı ortaya çıktı. Ancak geçmişteki bu olayın toplumsal sonuçları bakımından 3 Temmuz Olayı ile kıyaslanamayacağı görülmektedir.

3 Temmuz 2011 tarihindeyse Türkiye’de futbola dair görülmemiş bir adli operasyon yapıldı. Operasyonu Ergenekon savcısı olarak bilinen Zekeriya Öz tarafından başlatılmış, daha sonra 15 Temmuz darbe girişimi sonrası açığa alınan Mehmet Berk’e devredilmişti. 15 ilde yapılan operasyonda birçok kulüpten yönetici, futbolcu, menajer ve teknik direktör olmak üzere 49 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınan birçok ünlü ismin mahkemeye sevk edilip tutuklandığı operasyonun medyaya yansımalarında özellikle Aziz Yıldırım ve Fenerbahçe öne çıkmaktaydı. Soruşturmadaki gizlilik ilkesine ve davanın henüz başlamamasına rağmen bazı gazeteci ve yazarların olayın ilk günlerinden itibaren alenen Fenerbahçe aleyhine açıklamalar yaptığı göze çarpyordu. 4 Temmuz sabahı bir kısım gazetelere yansıyan haberlerde “Derin Temizlik”, “Temizlig”, “Savcı Doksandan Çaktı”, “Futbolun Ergenekon Dosyası” gibi ifadeler kullanılıyordu (Gökerman, 2013). Habercilikte tarafsızlık ilkesini elden bırakmaması gereken bir kısım medyanın henüz soruşturma sürecinde böyle bir tavır alması, daha soruşturma tamamlanmadan taraf olduğunun da işaretlerini sunmuştu. Teknik takip sonucu verilen bilgilerin gazetelerdeki yorum ve haberlere yansımaları aynı zamanda soruşturmanın gizliliğinin ihlaline yönelik bir hukuk sorunuuydu. İlgili dönemde yine bir kısım medyadaki Ergenekon Davası sürecindeki bilinen tutum, şike operasyonuna dair haberlere de transfer olmuş görüntüsü vermekteydi.

3 Temmuz sürecinin başlangıcında kamuoyuna yansıyan söylemlerin en belirginini “temiz futbol”dur. “Temiz Futbol” ve “Futboldaki Ergenekon”un da temizlenmesine sıra geldiğine yönelik retoriklerin baskın olduğu görüldü. Öyle ki özellikle-kapatılan- “Zaman” gazetesinin başlıca yazarlarının futbola yönelik bu operasyonu “Yeni Türkiye” söylemiyle birlikte kullanması, operasyonla verilmek istenen mesajı da kastediyordu. Bu söyleme göre futbol da, diğer alanlarda olduğu gibi, Ergenekon’un hamiliğinden kurtarılacak “temiz futbol”a dönüştürülecektir. Şike operasyonunun 3 Temmuz’da başladıktan sonra özellikle “cemaatin” (Paralel Devlet Yapılanması) güdümündeki gazetelerce yapılan yayınlara bakıldığında, şikeye yönelik tartışmaların futbol müsabakalarına yönelik spor ahlakı ya da spor suçları perspektifiyle ileri sürülmesinin ötesinde, ülkede o dönemki kamusal tartışmaların yeni bir merkezi haline geldiği görülmektedir. Öyle ki şike olayı üstünden eski rejimle bir hesaplaşmaya gidildiği görüntüsü verilmektedir.

Bu süreçte özellikle kapatılan zaman gazetesinde Gülen'e yakınlığıyla bilinen Hüseyin Gülerce'nin yorumları şike operasyonu ile ilgili oluşturulmak istenilen algıyı anlamak açısından da simgesel bir görüntü arz etmektedir. Gülerce, davanın başlamasından birkaç gün sonra yazdığı yazıda "Futbolun Ergenekonu" ifadesini kullanmaktaydı. İlgili yazıda yaptığı yorumlar sadece futbolla sınırlı kalmamakta, 100 yıllık vesayetten bahsetmekte, bu vesayetin futbolda da var olduğunu ileri sürmektedir. Hatta daha da ileri bir yorumla bunun demokrasi mücadelesi olduğunu ileri sürerek toplumsal onaya kolaylıkla mazhar olabilecek bir üslupla yazısını bitirmektedir. Burada söz konusu kişinin futbol üstünden yapılan siyasi nitelikli bir hesaplaşmayı toplumda meşru karşılanacak bir retorikle ifade ettiği göze çarpmaktadır. 3 Temmuz konusunda benzer bir yazı yazan diğer kişi Ekrem Dumanlı da, cemaat Fenerbahçe'yi neden ele geçirsin?, diğer takım taraftarlarını neden küstürsün? vb. sorularla konuyu irdelemeye girişmektedir.

Burada üstünde durulması gereken hususlardan biri de neden Fenerbahçe üstünden böyle bir operasyonun yürütüldüğüdür. Cemaatin güdümünde olduğu ileri sürülen ve yakın zamanda kapatılmış bir gazetenin yaptığı haberlerde özellikle Fenerbahçe'yi dönemin ünlü olayı Ergenekon'la ilişkilendirme çabası dikkat çekmektedir. Yakın bir dönemde kapatılan ve cemaatle ilişkisine yönelik iddialarla bilinen Taraf gazetesinde 29 Mart 2009 tarihli yayınında "Ergenekon Fenerbahçe" de manşeti atılması da şike olayının öncesinde de bu tür yayımların yapıldığını göstermektedir. Öyle ki Taraf'ın Ergenekon davası için özel olarak kurulduğu ileri sürülmekteydi. Söz konusu habere göre Fenerbahçe'nin yabancı bir takımla yaptığı maçta "Mustafa Kemal'in Askerleriyiz" yazılı pankartlar stada sokulacak, Fenerbahçe ve Ergenekon arasındaki ilişki de bu şekilde kurulmaya çalışılacaktır (Erkin, 2015). Taraf, Zaman gazetesi vs. bazı gazetelerde ve televizyonlarda çoğunlukla Türk milliyetçiliği ve Kemalizm ideolojileri üstünden "Ergenekon"la hesaplaşma alışkanlığı Fenerbahçe üstünden futbolda da yer etmeye başlayacaktır.

Şike olayıyla ilgili birçok soru ortaya çıkmıştır. 3 Temmuz operasyonu cemaat tarafından Fenerbahçe'yi ele geçirmek feshetmek, başka bir şeye dönüştürmek, taraftar kitlesini kulüpten uzaklaştırmak, yönetim kurulunu ve diğer kurulları tasfiye etmek, kulübü yurt içinde ve dışında itibarsızlaştırmak, uluslararası bir kuruluş olan UEFA'nın da bu işe dâhil olmasını sağlayarak kulübü Avrupa'dan da men edip, maddi ve manevi her türlü zarar vermek vs. amaçlarla mı yapılmıştır? vb sorular gündeme gelmiştir. 3 Temmuz operasyonu ve şike davası sürecinde "...ihale sadece sekiz kulübe çıkartılmış gibi gözükse de "esas oğlan" "Fenerbahçe"ydi (Başaran, 2013).

3. ŞİKE DAVASI SÜRECİ VE OLAYIN EKONOMİK ETKİLERİ

Fenerbahçe'nin modern Türkiye tarihindeki siyasal parametrelere duyarlılığı, spor ile iktidar arasındaki ilişkileri yansıtan ideal uygulama örnekleri, devlet-siyasetle uyumlu ilişkileri bilinmektedir. Bu durum Türkiye'de modern futbolun kurucu rolünü üstlenen, İstanbul'da, Osmanlı'nın taht şehrinde doğup erken Cumhuriyet döneminin sonlarına doğru artık ülke takımı haline gelmiş olan Galatasaray ve

Beşiktaş kulüpleri için de geçerlidir. Taraftarı ülke yüzeyine yayılmış, Türkiye'ye özgü bir kulüp-taraftarlık olgusu bu kulüpleri diğerlerinden farklı kılmaktadır. Öyle ki, "...Trabzon dışındaki bütün şehirlerde İstanbul takımı taraftarlarının toplam sayısı şehrin kendi takımınıninkini geçti" (Irak, 2013). Bu bağlamda Fenerbahçe Spor Kulübü de toplumda ve gündelik hayatta kitlesel cazibesi yüksek olan her şey gibi - hele ki ilgi objesi futbolsa- siyasi güçlerin markajına konu olmaktadır. Spor medyasının günümüze kadar çoğunlukla bu kulüplerle ilgili haberlerin/yorumların üstüne kurgulana gelişi, bu kulüplerin futbol, medya ve kamuoyu üstündeki gücünü tartışılmaz bir noktaya getirmiştir. Bir başka deyişle Türkiye'de spor medyasında, futbol tartışmalarında ve gündelik hayat sohbetlerinde bu 3 kulübe yönelik "rıza kültürü" hâkimdir. Dolayısıyla 3 Temmuz'da futbola yapılan bu müdahale, bu kulüplerin toplumsal gücüyle paralel olarak spor/futbol ve ülke ekonomisi üstündeki etkilerini de gündeme getirmiştir.

Olayın özellikle Fenerbahçe üstündeki en önemli etkisi Şampiyonlar Ligi'ne katılmaktan men edilmesidir. O döneme ilişkin iddialara göre UEFA, Türkiye Futbol Federasyonu'ndan konuyla ilgili bilgi istiyor ve ona göre bir karar vermeyi planlıyordu. Sonrasındaysa Fenerbahçe'yi aynı yıl düzenlenecek olan Şampiyonlar Ligi'ne almayacağını açıkladı. Avrupa'dan men edilmenin sorumluluğuyorsa öncelikle dönemin Futbol Federasyonu Başkanı Mehmet Ali Aydınlar ve yönetimine yüklendi. Fenerbahçe'nin etkin bir üyesi ve aynı zamanda TFF başkanı olan Mehmet Ali Aydınlar bu süreçte medyaya da yansıyan görüntülerdeki sorumlu kişi olarak sonunda istifa etmek durumunda kalacaktı. Öyle ki bu süreçte UEFA ve TFF sorumluluğu birbirine yüklemeye çalışıyor, bir yandan da davanın başlamasına giden süreçte iddianame hazırlanıyordu.

İlk duruşması 14 Şubat 2012 tarihinde başlayan dava 2 Temmuz'da, olaydan 1 yıl sonra karara bağlandı. 93 sanıktan 48'i suçlu bulunmuş, Aziz Yıldırım 6 yıl 3 ay ceza almıştı. Fenerbahçe, UEFA tarafından 3 yıl boyunca Avrupa Kupalarına katılmaktan men edilmişti. Ancak sonrasında 15 Temmuz 2013'te UEFA Tahkim Kurulu bu cezayı 2 yıla indirmiş, Beşiktaş'ın 1 yıllık cezasını ise onamıştı. Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi (CAS)'ın da bu men cezasını onaması üzerine, Fenerbahçe İsviçre Federal Mahkemesi'ne başvurdu. Avrupa Kupalarından men cezasının yürütmesinin durdurulmasına yönelik bu talep, UEFA'nın Fenerbahçe lehine bir karar çıkması durumunda tazminat ödemeyi kabul etmesi gerekçesiyle reddedildi. Bu süreçteki yeni bir gelişme ise davanın yeni savcısının mahkemeden sanıkların yeniden yargılanmasını talep etmesi oldu. 13 Ocak 2015 tarihinde yeniden yargılama süreci başladı. Bu süreçte Trabzonspor gerek yeniden yargılamaya itiraz ediyor gerekse 2010-2011 sezonundaki şampiyonluk kupasının kendilerine verilmesi için TFF'na baskı uygulaması bağlamında UEFA'ya talepte bulunuyordu. Aziz Yıldırım ve Fenerbahçeli diğer yöneticilerin beraat etmesiyle sonuçlanan yeni yargılama sonrası Avrupa'dan men edilen Fenerbahçe'nin gerek TFF gerek UEFA'ya tazminat davası açması gündeme geldi. Fenerbahçe'nin gerek Avrupa'ya gidememesi gerekse diğer maddi ve manevi kayıplarından TFF ve UEFA birlikte sorumlu tutuluyordu (<http://www.fanatik.com.tr>).

Sürecin özellikle futbol yayıncılığı ve büyük kulüplerin maçlarını veren şifreli kanalın abone sayısını da etkileyeceği düşünülmekteydi. Bu nedenle ligin cazibesini tekrar arttırmaya yönelik bir çözüm olarak sezon sonunda ilk 4 sıraya kalan takımların kendi aralarında play-off müsabakaları oynanması sağlandı. Büyük takımların kendi aralarında oynayacağı maçları arttırmak gerek futbolseverlerin gerekse yayıncı şifreli kanal için bir çıkış yolu olarak düşünüldü (Irak, 2013). 3 Temmuz sürecinde oyuna yapılan müdahale sonucunda pek tabii futbolun gündelik hayattaki durumunu ve ekonomisini etkileyeceği düşünülerek bu tip organizasyon değişikliklerine gidildi. Play-off uygulamasının da şike olaylarıyla oyunun doğasının bozulduğuna yönelik algının futbolseverleri ve taraftarları futbola yönelik ilgiden uzaklaştıracağı düşünüldü hayata geçirildiği söylenebilir.

3 Temmuz olayının bir spor kulübün Avrupa kupalarından men edilmesi, ekonomik zararlar, toplumsal itibarının düşme ihtimali, şikeye konu olan büyük kulüpler ve taraftarları arasındaki kutuplaşmanın artması, futbola yapılan müdahale sonucu seyirlik serbest zaman zevklerinin bozuma uğraması gibi sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Öyle ki gündelik hayat ve futbol ilişkisinin 3 Temmuz sonrası değişebileceğine ilişkin öngörüler, yayıncı kuruluşları ve federasyonu play-off gibi yeni lig uygulamaları tasarlamaya zorladı. Şike operasyonu sonrası Türk futbolunun birçok yönden olumsuz etkileneceği ileri sürülmüştür. Marka değeri, uluslararası saygınlık, parasal gelirlerde azalma, rekabet düzeyinin düşmesi sonucu reytinglerin düşmesi ve en önemlisi lige yönelik güvenilirliğin azalması gibi sonuçların ortaya çıkacağı ifade edildi. Gerek Fenerbahçe gerekse süper lig gelirleri bu olaydan sonra lige ilişkin güvenin azalmasının da etkisiyle düşecek, futbol pastası gelirler ve sponsorlar bağlamında küçülecektir (Akşar, 2011).

Futbolun siyasetin yanı sıra, belki de siyasetten daha fazla kamusal tartışma alanı haline gelmesi, onu çarpan etkisi yüksek bir kar alanı haline de getirmiştir. 3 Temmuz sonrası göz altılarının başlaması ve şike olayı yayıncı kanalın üye sayısının düşmesine sebep oldu. Bu süreçteki abone kayıplarının ilgili şifreli kanalı 100 milyon doları aşan bir zarara soktuğu ifade edilmektedir (<http://ekonomi.haber7.com>). 3 Temmuz'dan sonra üyelik gelirlerinin azalması, 3 kulübün rekabet düzeyinin arttığı dönemde reklam gelirlerinin artması ve 2011-2012 sezonu uygulamaya sokulan süper final (play off) uygulamasının abone sayısındaki düşüş oranını azaltması söz konusu kulüplerin ekonomik süreçlerdeki ağırlığını göz önüne sermektedir (<http://t24.com.tr>). Play off uygulamasının ilk 4 sıraya kalacağı kolaylıkla tahmin edilecek büyük kulüpleri temel alan bir ekonomik organizasyon anlamına geldiğini kaydetmek gerekir.

4. TARAFTAR PROTESTOLARI VE MUHALİF SÖYLEMLER

Dünyada birçok spor kulübünün taraftarlarının belli ideolojilerle, en azından simgesel olarak özdeşleştiği bilinmektedir. Arap Baharı'nın başlangıç aşamalarında Tahrir Meydanı'na çıkan Ultras taraftar grubu futbol kaynaklı protestolarda akılda kalan bir görüntüdür. Son yıllarda Türkiye'de futbol taraftarlığının ortaya çıkan bir yönü de toplumsal muhalefet kanalı haline gelmesidir. Öyle ki stadyumlar her türlü

ideolojiye dair sloganların atıldığı toplumsal mekânları yansıtmaktadır. Daha çok milliyetçi sağ söylemlerin baskın geldiği stadyumlarda büyük kulüplerin taraftar grupları kendi içinde siyasi gruplara ayrılıp çatışmakta, kendilerini ideolojik söyleme dayalı manifestolarla tanımlamaktadırlar. Sol taraftar grupları daha çok endüstriyel futbola ve e-bilet uygulamalarına karşı tavır alırken, iktidara yönelik muhalif sloganlarla gündeme gelmektedir. Son yıllardaki taraftar protestolarındaki en belirgin örneğe “Gezi Olayları”dır. Birçok taraftar grubu Gezi olaylarında bulunmakla birlikte, Çarşı grubunun gezi protestolarında aktif rol üstlenmesi sonucu grubun bazı üyelerinin darbe suçlamasıyla yargılanıp beraat etmesi, futbol ve protesto ilişkisinin vardığı noktayı göstermesi açısından kayda değer bir örnektir. Son dönemlerde “Mustafa Kemal’in Askerleriyiz” tezahüratlarının maçlarda çokça duyulması da Atatürk etrafında gelişen toplumsal gerilimlerin stadyumlarda kolaylıkla kendine yer bulduğunun ifadesidir. Son yıllardaki bu görüntüler stadyumların toplumdaki kutuplaşmaların iz düşüm alanı olduğunu göstermektedir.

3 Temmuz sürecinde de taraftar eylemleri yaşandığı görüldü. Öyle ki bir taraftar grubunun kulübüne haksızlık yapıldığı iddiasıyla kolektif protesto eylemleri düzenlemesi, günümüzde futbol kaynaklı kimliklerin futbol severlikten öte bir anlam taşıdığını da göstermekteydi. Şike operasyonu başlayana kadar belirli taraftar gruplarının toplumsal olaylarda duyarlılık sergilediği, sivil toplumcu pratikler sergilediği görülmüştü. Ancak şimdiye dek bu denli uzun süreli ve disipline edilmiş bir taraftar hareketine de rastlanmamıştı. Taraftar grupları başkan Aziz Yıldırım ve kulübün diğer yöneticileriyle ilgili görülen davalarda organize biçimde hazır bulunmakta, yürüyüşler düzenlemekte, bir siyasi hareketi andırır biçimde karşıt sloganlar üretti. “Cemaat fenerle başa çıkamaz”, “tapeyi tıpa yapmaya geldik” vb. söylemlerle de gülen cemaati bu operasyonun esas sorumlusu olarak görülüyordu. Taraftarların söylemlerinde dikkat çeken görüntü, bir kulübün taraftarlarıyla bürokraside ve yargı kurumlarında güce sahip olan –sözde- din eksenli bir cemaatin karşı karşıya gelmesiydi.

Bir kulübün taraftarlarının, hayatın kendisi ya da zorunluluğu olmayan, taraftar için çoğunlukla sınıfsal ya da iktisadi çıkar sağlamayan futbol ya da futbol kulübü için protestolara girişmesi sosyolojik açıdan anlamlı görünmektedir. Kurgusal içeriğiyle hayatın kendisine, zorunlu yönlerine benzemeyen mecazlardan oluşan sembolik bir alanın bir protesto hareketine kaynaklık etmesi, futbol taraftarlığının günümüzün önde gelen toplumsal kimliklerden biri olduğunu gösterdi. Bu protestolar aynı zamanda futbol taraftarlığının “Anti Siyaset”² boyutlarını gösteriyordu. Öyle ki bu durumun, 70’lerden 80’lere doğru siyasi açıdan kutuplaşmış toplumsal ortamı yumuşatmak ya da yönetebilmek için siyaset yerine bir ideolojik aygıt olarak futbolun ikame edilmesinin günümüze yansıyan ilginç bir sonucu olduğu söylenebilir. Günümüzün taraftarlık görünümünde, öncesinde

---

² Prof.Dr. Ertan Eğribel’in Sosyologca Dergisindeki yazılarında futbol kaynaklı protestolar için kullandığı kavram. Eğribel’e göre günümüzdeki protestolar bütünsel bir dünya görüşünden uzak, anti ve iğreti isyanlar görünümündedir. Ayrıntılı bilgi için Sosyologca’daki yazılarına bkz.

tarafıtarlığa atfedilen “Ne sağcıyım ne solcu, futbolcuyum futbolcu” vb. apolitik söylemlerden protestolara kayan muğlak bir muhalefet olgusu resmedilmektedir.

Kamuoyundaki muhalif söylemlerde “Son Kale” metaforu da göze çarpan söylemlerden biri oldu. Buna göre Fenerbahçe Spor Kulübü Türkiye Cumhuriyeti’nin zapt edilmek istenen son kalesiydi. 3 Temmuz sürecinde masumiyet karinesi hiçe sayılmış, medyada kulübe ve başkanına yönelik linç kampanyaları düzenlenmişti. Bu operasyonla Fenerbahçe Ergenekon’a bağlanmak isteniyordu (Serim, 2011). Öyle ki 3 Temmuz, Fenerbahçe Cumhuriyeti’ne³ karşı yapılmış bir darbeydi. Fenerbahçe bir cumhuriyet olduğu için yapılmıştı ancak cumhuriyeti oluşturan temel yapı tarafından bu darbe geri püskürtülmüştü (Gökerman, 2013). Başkan Aziz Yıldırım ise davanın ilk duruşmasında “Ne şikesi, ne şike davası? Memleket elden gidiyor” diyecekti. Fenerbahçe’nin işgal yıllarındaki başarılarından bahseden Yıldırım, Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Fenerbahçe’nin ülkedeki toplumsal gücünün, işgal güçlerine karşı spor alanlarında olduğu gibi savaşta da silahla mücadele etmekle kazanıldığını ileri sürüyordu. Bu sebeple Fenerbahçe büyüktü ve Fenerbahçe Cumhuriyeti’ydi. Şikeyle kendisinin ve arkadaşlarının itham edilmesinin nedeniyse, Fenerbahçe’yi 100 yıldan bu yana yürüdüğü Atatürkçü yoldan çevirme gayretinden başka bir şey değildi (<http://12numara.org>).

5. ŞİKEYE DAİR YASAL - CEZAI DÜZENLEMELER VE TARTIŞMALAR

Şike operasyonuyla başta Aziz Yıldırım olmak üzere birçok kulüp yöneticisinin ve futbolcunun ceza alması gündeme yeni bir kanun değişikliğini gündeme getirdi. Kısa bir süre önce yasalaşan 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin önlenmesine dair kanun, şike ve teşvik primi gibi müsabaka sonucunu etkilemeye yönelik suçlara ağır cezalar içeriyordu. Bu kanunda değişiklik yapmayı içeren 6259 sayılı yeni düzenlemedeyse bu cezaların alt ve üst sınırları eskisine kıyasla oldukça düşük bir seviyeye çekilmekteydi. Şike soruşturması sürerken böyle bir düzenlemenin yapılmasıysa kamuoyunda yasaya yönelik tartışmalara neden olmaktadır.

Yeni düzenlemede meclisteki 3 partinin grup başkanvekillerinin imzası bulunmaktaydı. Yeni düzenlemede beraat eden kulüp ve federasyon yöneticilerinin görevlerine devam etmeleri konusundaki engel de kalkmaktaydı. Ancak bu değişiklik genel bir hukuksal ihtiyaçtan ziyade tek bir kişi için yapıldığına dair tartışmalara neden oldu. Kimilerince bu yeni düzenleme, Aziz Yıldırım’ı kurtarma yasasıydı. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül kendisine gönderilen bu yasayı veto etmişti. Veto etmesinin gerekçesiye yeni düzenlemede caydırıcılık ve ölçülülük prensiplerinin etkisiz kılınması, kamuoyunda kişiye özel bir düzenleme intibası bırakmasıydı. Buna göre suç ve ceza dengesine yönelik ölçü yeni düzenlemede bozulmuştu. Yasanın bir özelliği de Gül’ün 7 yıllık Cumhurbaşkanlığı süresince veto ettiği 4 yasadaki biri olmasıydı. Düzenlemede maçların sonucunu etkileyen ve bu

³ Yalçın Doğan’ın kitabında kullandığı adlandırma. Fenerbahçe’nin kuruluşundan bu yana devlet ve siyasetle uyumlu ilişkileri kastedilmektedir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Yalçın Doğan, Fenerbahçe Cumhuriyeti, Tekin Yayınevi, 2. Basım, 1989, İstanbul.

bağlamda başkalarına kazanç sağlayan kişilere verilen 5 yıldan 12 yıla kadar olan hapis cezaları 1 yıldan 3 yıla kadar şeklinde değiştiriliyordu. Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün veto ederek yeniden görüşülmesi için meclise geri gönderdiği yeni yasa düzenlemesi meclisteki tüm partilerin grup başkan vekillerinin imzasıyla TBMM Genel kurulunda 284 kabul 6 ret oyuyla aynen gönderilerek Cumhurbaşkanı Gül'ün onayına sunulup kabul edildi.

Yasanın bir diğer etkisiyse iktidar partisi içinde fikir ayrılıklarına yol açması oldu. Şikeye yönelik cezaların yeni düzenlemede indirilmesi bağlamında oluşan parti içi uzlaşmazlıklar, medyada ve kamuoyunda AK Parti içinde meydana gelen çatlak olarak değerlendirildi. Öyle ki Cumhurbaşkanı'nın onayına sunulan yasanın ilk aşamada meclise yeniden görüşülmek üzere iade edilmesi, bazı vekillerin yasa konusunda meclis iradesinin esas teşkil ettiğine dair açıklamalarına neden oldu. AK Parti Gaziantep Milletvekili Şamil Tayyar ise bu düzenlemeye karşı çıkmaktaydı. Tayyar, özellikle kendi partisinin bu düzenlemede aldığı tutumu eleştirmiş, çetelere karşı mücadele vermiş bir partinin cezalardaki indirimi onaylamasını yadırgayan açıklamalarda bulunmuştu. Vetoyu onaylayan bir diğer siyasetçiye Bülent Arınç'tı. Gül'ün vetosundan sonra, "bu yasayı bir daha meclise getirmeye cesaret edemezler" ifadesini kullanarak vetoya taraf olmuştu (<http://spor.internethaber.com>).

Düzenlemelere dair diğer bir tartışma konusuysa TFF Futbol Disiplin Talimatı'ndaki 58. Madde'ye dair yapılan değişiklikti. 2012 yılının başında göreve gelen yeni yönetim döneminde değişiklik yapılan talimatnamede şike ve teşvik primi gibi ihlalleri gerçekleştirenlere sürekli hak mahrumiyetinin yanı sıra ilgili kulüplere küme düşme cezası veriliyordu. Maddedeki değişikliklerden birisi, yöneticilerin ağır ihlal hallerinde yöneticisi olduğu kulübe en az 12 puan indirme cezası verilecek olmasıydı. Bir diğer değişiklikse uyarı, kınama ve hak mahrumiyeti haricindeki disiplin yaptırımlarının ertelenmesiydi. 58. Maddeyle disiplin cezalarının ağırlaştırıldığı görülmekle birlikte başkan Yıldırım Demirören, şikenin hiçbir şekilde sahaya yansımadığının sevindirici olduğunu belirtiyordu. Buna göre TFF Etik kurul da bahis sahtekârlığına ilişkin bulgulara rastlamamıştı. Bu gelişmeler, 3 Temmuz'da benzersiz bir travma yaşayan futbolun normale döndürülme çabalarına yönelik de bir işaretti.

6. FUTBOLA BENZERSİZ BİR MÜDAHALE: PARALEL DEVLET YAPILANMASI VE FUTBOL

Günümüze dek futbolun toplumsal boyutlarını irdeleyen çeşitli inceleme kitaplarında çoğunlukla futbol ve siyaset ilişkisine vurgu yapılmaktadır. Toplumun kurumlarından siyaset ve yine bir başka kurum olarak "spor"un içinde önemli yer tutan futbolun ilişkiye girmesi ya da diyalektiği (siyasetin futbola müdahalesi ve futbolu araçsallaştırması) açıklanmak istenmekteydi. Dünya futbolunda siyaset-iktidar ve futbol ilişkisinin bariz örneklerine rastlanmaktadır. Özellikle sağ iktidarların futbolu bir toplumsal avantaj kaynağı olarak kullandıkları görülmektedir. 20. yy. süresince birçok sağ eğilimli diktatörün de futbola el atmak istediği görülmektedir. Futbol dünyasını kontrol ederek pek tabii en kısa yoldan

halka ulaşmak istemekteydiler. Futbol bu noktada özellikle daha çok sağ ideolojilerin müdahale alanı olarak göze çarpmaktadır.

Siyaset ve futbolun karşılıklı ilişkisi Türkiye’de bir toplumsal kurum olarak “Siyaset”in baskın bir kurum olması, siyasetin diğer toplumsal kurumlara yönelik gözlenen müdahaleleri futbol ve siyaset ilişkisinin Türkiye’ye özgü sonuçlarını doğurmaktadır. Ülkemizde modern futbolun doğuşundan bu yana devlet yöneticilerinin dönemin resmi ideolojisinin bir başka simgesel yüzü olarak futbolu kullandığı, bazı kulüpleri özellikle kurdurduğu ve önem attığı bilinmektedir. Türk devleti etnik terörün çözümünde dahi haklı sebeplerle bir emniyet supabı ya da “bir sosyal bütünleşme aygıtı olarak futbol” a özel bir önem atfetmiştir. Türkiye’nin modern siyasi tarihine bakıldığında iktidarların ve neredeyse her fraksiyondan birçok siyasetçinin futbolu “halka yönelik bir retorik” olarak söylemine dâhil ettiği görülmektedir. Ancak dünyada özellikle sağ ideolojilerin, iktidarların futbolla kurduğu ilişkinin benzerleri Türkiye’de de tekrar etmektedir. Hele ki 1950’de serbest seçimlere geçildiğinden bu yana ülkeyi çoğunlukla merkez sağ ideolojinin taşıyıcısı partiler yönettiği düşünüldüğünde, Türkiye’deki futbolun siyasetle ilişkisi, daha çok futbolun sağ akımla kurduğu ilişkilerle akılda kalmaktadır denilebilir.

Şike olayıyla birlikte gündeme gelen bir başka durumsa paralel devlet yapılanması ve futbol ilişkisini gündeme getiren görüntüyüdü. Futbolla ilişkiye giren yasadışı bir yapı olarak FETÖ ya da paralel devlet yapılanması ise sonuçları açısından çok yeni bir olguyu resmetmektedir. 15 Temmuz’dan sonra geriye bakınca, dış güdümlü olduğu ileri sürülen ve ancak yakın dönemde terör örgütü olduğu anlaşılabilen bir cemaat yapılanmasının futbola, sızıp ele geçirdiği önemli statüler vasıtasıyla müdahalede bulunmasıdır. Ancak bu yapının FETÖ/PDY olarak adlandırılmadan önce de futbolla kurduğu ilişki göze çarpmaktadır. Cemaatin futbola yıllar öncesinde İstanbul’daki Nişantaşı Spor Kulübü’nün yönetimine girme yoluyla nüfuz etmek istediği görülmektedir. Nişantaşı spor girişimi Asya Finans tarafından finanse edildi. Kulüp, o dönemki koşullarda profesyonel 2. Lig’de bulunmaktaydı. Modern, batılı ve seküler değerleri yansıtan bir semtin kulübünü elde etmek muhtemelen kamuoyuna cemaate yönelik seçkin bir imaj vermenin imkânlarını sunacaktır. Bu kulüp 1996 yılında futbolcuların İstiklal Marşı okunurken kibleye dönmesiyle olumsuz bir imaj uyandırmış, cemaatin bu girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Gökçağı, 2008).

Paralel devlet yapılanmasının özellikle geçmişte büyük takımlarda oynayan üyelerinin bulunması, bu yapının futbol ile ilişkisinin ileri aşamalara geldiğini gösteren bir durumdur. Özellikle bu yapının üyeleri ve sempatizanlarının geçmişte Galatasaray’da ve A Milli Futbol takımındaki etkinliklerinden bahsedilmektedir. Paralel Devlet Yapılanmasını temsil eden futbolcuların bu yapıyla ilgisi olmayan diğer futbolculara karşı dışlayıcı bir güç unsuru oluşturduğu, kadroların belirlenme sürecinde teknik direktörlere baskı yaptıkları, teknik direktörlerin değiştirilmesinde etkiye sahip oldukları, milli takım kamplarında takım motivasyonunu ve düzeni bozan hizipçi davranışlar sergiledikleri ve hatta uluslararası düzeyde önemli

müsabakalarda bu yapıya dâhil olmayan futbolculara pas atmadıkları ileri sürülmektedir (Kılıç, 2006).

Paralel Devlet Yapılanmasının futbolda “imamlık” kurumunu bir liderlik ve hiyerarşik örgütlenme biçimi olarak kullanmasıyla dikkat çekmektedir. Öyle ki paralel yapı, her kuruma yönelik düşündüğü gibi futbolda da amaçlarını sorumlu tayin ettiği “imam”larla sürdürmek istemektedir. Bir zamanlar bu yapının futbol imamlığını yapan kişinin konuyla ilgili ifadeleri dikkat çekicidir. O dönem çoğunlukla Galatasaray’lı ünlü futbolcuların toplantılara katıldığını ileri süren Said Alpsoy, paralel devlet yapılanmasının futbol imamlığı yoluyla futbolculardan maddi çıkar sağladığını, bu ünlü futbolcular kanalıyla Galatasaray taraftarı iş adamlarıyla ve bürokrasideki yapıya yakın bürokratlarla ilişki kurulmaya çalışıldığını ileri sürmektedir. 2000’li yıllarda bu örgütte futbolda menajerliğe de geçmenin gerektiğine dair konuşmalar yapıldığı vurgulanmaktadır (<http://www.ahaber.com.tr>). Eski bir milli futbolcu da himmet adı altında futbolculardan uzun yıllar para toplandığını ve örgütün Türk futboluna ciddi şekilde sızma yaptığından bahsetmektedir. 2000’li yıllarda örgütün futbolculardan himmet adı altında para topladığını, futbolcuları derslere götürdüklerini, buna engel olduğu için de futbol hayatının sonlandığını ileri sürmektedir (<http://www.yenisafak.com>). Bir başka ünlü futbolcu Ümit Karan’ da FETÖ’nün futbol yapılanması yüzünden futbolu bırakmak zorunda kaldığını ileri sürmektedir (<http://www.yenisafak.com>).

Bu yapının futbol takımlarını, yönetimlerini, teknik ekipleri ve kadroya hangi oyuncuların girip girmeyeceğini dahi denetlediği ileri sürülmektedir. Bir nevi “abi” konumunu üstlenen imamlar oyunculardan “himmet” retoriğiyle para toplamaktadır. Öyle ki 2002 dünya kupasında A Milli futbol takımındaki bazı futbolcuların aldıkları primlerin bir kısmı yine cemaat mensubu bir futbolcu kanalıyla Pensilvanya’da bulunan örgütün başı konumundaki Fethullah Gülen’e ulaştırıldığı da ileri sürülen iddialardan biridir (<http://www.yenisafak.com>). Eski bir Galatasaray’lı futbolcu FETÖ yüzünden futbol kariyerinin sekteye uğradığını, cemaat mensupları tarafından baskı gördüğünü, birçok futbol takımında cemaat mensubu abilerin olduğunu ve bazı cemaat mensubu futbolcuların takımlara antrenör gönderme yetkisinin olduğunu ileri sürmektedir (<http://www.yenisafak.com>).

2016 Nisan ayında ise şike davası ve bu bağlamda şekillenen algının da artık taban tabana ters dönmeye görülmektedir. Eski Genelkurmay başkanlarından İlker Başbuğ bu süreçte önce Fenerbahçe’nin gittiğini ve şike olayının, kendisinin tutuklanması ve sonrasında 7 Şubat MİT olayıyla devam eden olaylar silsilesinin bir parçası olduğunu ileri sürmektedir (Başbuğ, 2016). 3 Temmuz sürecinin başladığı günlerde Futbolun Ergenekonu” ifadesini kullanan Gülerce dahi 15 Temmuz darbe girişiminden sonra şike operasyonu ile Aziz Yıldırım’ı bitirmek hedefi güdüldüğü, operasyonu bizzat Fethullah Gülen’in gerçekleştirdiğini itiraf etmişti (<http://www.haberturk.com>). Devletin yargı organları ve resmi makamlar “Şike Kumpası”na dair resmi süreçlerin başladığına yönelik yeni bir izleği işaret etmektedirler. “Şike Kumpas Davası” olarak adlandırılan yeni dava süreci, son

yılların birçok siyasi davasına yönelik toplumda oluşmaya başlayan “Anti Cemaat” algısının şike bağlamında da ivmelenmesinin işaret fişegi niteli taşımaktadır. Yeni İddianamede bu örgütün sızma yaptığı birçok kurumun yanı sıra futbola da el attığı ileri sürülmektedir. Ancak futbola el atma ve kontrol etme amacının özellikle büyük kulüpler üstünden gerçekleşeceği ifade edilmektedir. Gülen’in futbol taraftarlığına yönelik ilgisinin oluşması, özellikle futbol kimliklerinin toplumsal gücünü fark etmesine dayandırılmaktadır. Futbol taraftarlarındaki bağlılık ve sempaticilik duygusu, Gülen’in futbola da nüfuz etmek istemesine gerekçe oluşturmaktadır. Başlarda futbola ilgisi olmayan hatta futbolu günah saydığı ileri sürülen Gülen, en yakınındaki kişilere futbola neden bu kadar ilgi gösterdiklerini sorduğunda, onlardan “bir kulübün başkanı olmanın 2 tane başbakanlığa eşdeğer” olduğuna dair cevaplar da almaktadır. Bu eğilimin futbola bir hayli yakınlaşmayla, cemaatin futbol reklamları ve futbol maçlarına dair verilen zekâtlarla devam ettiği ileri sürülmektedir (Veren, 2016). Gülen Cemaati’nin bir zamanlar ikinci adamı olarak bilinen Nurettin Veren, Gülen’in futbola ilişki kurmaya karar vermesini 1983-84 yıllarına dair çarpıcı bir anekdotla açıklamaktadır:

Bir sabah erken saatte Altunizade’den çıkıp arabaya bindik. Alacakaranlıkta, namaz sonrası otoyolun kenarında Fenerbahçe’ye doğru akan insan kalabalığına baktı Gülen.(...)Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Stadı’na gidiyordu insanlar. Otobüsler henüz çalışmaya başlamadığı için herkes yaya olarak gidiyordu maça. “İşte...” dedi Gülen. “Bizim de böyle sabahın bu vaktinde yaya olarak bir yerlere gidecek taraftar ve sempaticilerimiz olmadığı takdirde bir şey yapamayız. Biz bu işlerde daha çok yeniyiz. Sabahın köründe, böyle yaya olarak insanların koşarak bize gelmesi lazım. Harekete geçiyoruz. Futbolda olmak zorundayız (Veren, 2016).

3 büyük spor kulübün ülkenin neredeyse her şehrinde ve yüzeyindeki yaygın taraftarlık olgusu; cemaate kitlelere daha kolay ulaşma, sempaticiler sayısını arttırma ve hatta halkın futbola yönelik değerlerine nüfuz etmenin imkanlarını sunacaktır. Bu bağlamda, 3 Temmuz sürecini tersine döndüren Şike Kumpas Davası İddianamesinde özellikle Fenerbahçe kulübünün ele geçirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Yeni iddianamedeki baş sanık ise örgütün lideri Fethullah Gülen’dir. Cemaatin sadece Fenerbahçe değil, özelde Aziz Yıldırım’a yönelik hedeflerinin olduğuysa ileri sürülen bir iddiadır. Eski emniyet müdürlerinden Hanefi Avcı’nın cemaatin Aziz Yıldırım’a yönelik hedefleri konusunda söyledikleri dikkat çekicidir: “Aziz Yıldırım nedense Cemaat’in eskiden bu yana hedefidir. KOM’a başladığım ilk günlerde önüme Yıldırım’la ilgili bazı belgeler, dokümanlar koydular. NATO ihaleleriyle ilgili bazı usulsüzlükler olduğuna dair iddiaları vardı. Yani hedefe alınmıştı! Çünkü onların alanına giriyordu(...) 2011 yılında operasyon başladığı zaman bunun cemaatçiler tarafından yapıldığı anlaşılıyordu. Yapan kişiler ve yapılaş biçiminden onlar olduğu görülüyordu”(Erkin, 2015).

7. SONUÇ

3 Temmuz süreci şikenin spordaki etik bir sorun olarak tartışılmasından ziyade sosyal, ekonomik ve siyasi sonuçları açısından etki yarattığı görüldü. Bu olayın

sonuçlarını irdeleyecek olduğumuzda soracağımız soruyu “Şike var mı yok mu?” şeklinde inşa ettiğimiz takdirde şike etrafında oluşmakta olan sosyal olguları analiz etmenin zorlaşacağı aşikârdır. Sporda şikenin tarih boyunca yapıldığı spor tarihinin kayıtlarına geçmiştir. Sporda çeşitli hile, aldatma ve norm dışı (gayrı ahlaki) haksız rekabet yöntemlerinin bir olgu olarak günümüze ulaştığı görülmektedir. Modern Olimpiyatlarda, futbol haricindeki spor dallarına yönelik uluslararası yarışmalarda da doping gibi aldatma yöntemlerine başvurulduğu görülmektedir. Şike de bir aldatma yöntemi olarak modern sporun rasyonellik, matematiksellik ve eşitlik gibi kriterlerini “haksız rekabet” yöntemleriyle atlatmayı ya da hukuksuz amaçlarla arkadan dolaşmayı sağlayan çıkar amaçlı girişimdir. Şike ve diğer hile girişimlerinin sporun “olimpizm”, “fair play” gibi etik değerlerini de sönümlediği su götürmez bir gerçektir. Ancak 3 Temmuz’un sonuçlarının Türk futbolundaki şike meselesini aşarak geniş bir alana yayıldığı görülmüştür. Öyle ki şike olayı yasa değişiklikleriyle siyasi kırılmalar yaratmış; futbol ve medya birlikteliğine zarar vererek gelirleri önemli düzeyde azaltması sebebiyle yeni lig organizasyonlarına neden olmuş; kulüpleri, federasyonu ve UEFA’yı kapsayan sporda uluslararası hukukun meselesine dönüşmüştür. Futbol taraftarlığı da bu süreçte bir toplumsal protesto hareketine dönüşerek, güçlenen bir kimlik olarak futbolun değişen anlamlarını sergilemiştir.

Bu süreçte beliren bir başka görüntü de cemaatin futbola yaptığı müdahalelerin açığa çıkması ve yeni davanın Şike Kumpası şeklinde devam etmesidir. Bu müdahale Türkiye’de futbol ekonomisinin üstüne kurulduğu kulüpler, federasyon, yayıncı kuruluşlar ve futbol endüstrisinin diğer paydaşları arasında bir süre için yönetilemezlik ve kaos durumu da yaratmıştır. Geçmişte siyaset kurumunun spora ya da futbola yaptığı çeşitli müdahalelerin spor kurumlarına dair görece bir düzenlilik getiren rasyonel uygulamalar olduğu görülmüştür. Cumhuriyet döneminde sporun devletleşmesi, 50’lerde Demokrat Parti iktidarıyla birlikte futbolun profesyonelleşmesi ve sonraki iktidarlarca futbolun ikinci ve üçüncü liglerinin kurularak ülke sathına yaygınlaştırılması ve 80 sonrası Özal’lı yıllarla birlikte ülkede futbolu yaygınlaştırmaya yönelik uygulamalar spor kurumuna dair yenileşme ve düzenlilik çabaları olarak değerlendirilebilir. 3 Temmuz’un sonuçlarına baktığımızda görünense futbolda kurumsal düzensizlik, kaos, taraftarlığın ve seyir zevkinin sönümlenmeye eğilim göstermesi, iğreti isyanlar, toplum ve futbol ekonomisi birlikteliğinin sarsılması vb. patolojilerdir.

3 Temmuz süreci günümüze yansıyan sonuçlarıyla gündemdeki önemini korumaktadır. Uluslararası kuruluşlar düzeyinde çözümü aranan, yasa değişikliklerine konu olup sporun yanı sıra siyasi gündemde de yerini alarak görüş ayrılıklarına neden olan 3 Temmuz süreci, sportif boyutundan ziyade toplumsal, siyasi ve ekonomik sonuçlarıyla Türkiye’nin yakın tarihinde yerini almış görünmektedir.

8. KAYNAKÇA

Akşar T. (2011). *Şike, Türk Futbolunu Nasıl Etkileyecek*, <http://www.dunya.com/kose-yazisi/sike-turk-futbolunu-nasil-etkileyecek/10536> (sitesinden online erişim).

Başaran K. (2013). *Arkadan Müdahale:3 Temmuz Şike Davası Süreci*, İletişim Yayınları, İstanbul: 136.

Başbuğ İ. (2016). *15 Temmuz Öncesi ve Sonrası*, Doğan Kitap, İstanbul: 17.

Erkin A. (2015). *Sarı - Lacivert Öfkeli Adam: Aziz Yıldırım*, Kırmızıkeci Yayınları, İstanbul: 65-66, 73-75.

Gökacı M.A. (2008). *Bizim İçin Oyna: Türkiye’de Futbol ve Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul

Gökerman U. (2013). *3 Temmuz ve Fenerbahçe İdeolojisi*, Cinius Yayınları, İstanbul: 29-30, 58.

Irak D. (2013). *Hükmen Yenik!:Türkiye’de ve İngiltere’de Futbolun Sosyo-Politiği*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul: 145, 170-171.

Kılıç E. (2006). *Politik Goller*, Güncel Yayıncılık, İstanbul: 150-155.

Kılıç E. (2011). *Kirli Kramponlar*, Timaş Yayınları, İstanbul: 43.

Perinçek D. (2016). *Fetö Darbesi: Kökleri Yükselişi Ezilmesi ve Sonuçları*, Kaynak Yayınları, İstanbul: 22-23.

Serim Ö. (2011). *Son Kale Fenerbahçe: Bir Linç Belgeseli*, Nokta Kitap.

Veren N. (2016). *FETO*, Destek Yayınları, İstanbul: 86-87.

<http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/819403-digiturk-sikeden-ne-kadar-zarar-etti>

<http://t24.com.tr/haber/digiturk-ceosu-turkiyede-futbola- ilgi-azaldi-zarar-ediyoruz,341020>

<http://www.hurriyet.com.tr/futbolda-sike-kumpasi-iddianamesi-ilk-kumpas-40295217>

<http://www.fanatik.com.tr/2017/03/30/tff-ve-uefa-ya-220-milyon-euro-luk-dava-1285844>

<http://12numara.org/haber/887/baskanimiz-aziz-yildirim-tarihi-savunmasi-tam-metin>

<http://spor.internethaber.com/sike-bulent-arinci-bin-pisman-etti-1333967h.htm>

<http://www.ahaber.com.tr/spor/2016/08/10/fetonun-eski-futbol-imamindan-bomba-aciklamalar>

<http://www.yenisafak.com/spor/eski-milli-futbolcu-feto-futbol-hayatimi-bitirdi-2511680>

<http://www.yenisafak.com/spor/umit-karan-futbol-hayatimi-feto-bitirdi-2501023>

<http://www.yenisafak.com/spor/2002-dunya-kupasi-primleri-de-fetoye-gitmis-2509388>

<http://www.yenisafak.com/spor/mustafa-kocabey-alebasi-hakan-sukur-2503833>

<http://www.haberturk.com/spor/futbol/haber/1274906-huseyin-gulerce-sike-operasyonunu-fethullah-gulen-gerceklestirdi>

Makale Geliş (Submitted) : 10.03.2017

Makale Kabul (Accepted) : 12.04.2017

Yazışma Adresi (Corresponding Address): k.zelyurt@gmail.com